

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ
II

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ TARAFINDAN YILDA BİR NEŞREDİLİR

İZMİR — 1985

TEMEL KAYNAKLARA GÖRE NAMAZDA İMAMLIĞIN ŞARTLARI

Yard. Doç. Dr. Hasan GÜLEÇ

Temel kaynaklarda namaz kıldırarak imamda bulunması gereken asıl şartlarda görüş birliği vardır. Ancak detaylarda birtakım farklar göze çarpar. Farklı mezheplerden olanlar, kendi mezheplerinden olmayan bir imama uydukları zaman bazı hareket ve davranışları yadırgayabilirler; ibadetlerinde bir kusurun meydana geldiğini düşünürler. İşte biz bu incelememizde önce namazın İslâm Dinindeki yerini, imam kelimesinin mânasını sonra da imamda bulunması gereken şartları ana kaynaklara dayanarak ve karşılaştırarak sunacağız.

Namaz, İslâm dininin en önemli ibadetidir. Dinin temel direğidir.¹ İslâmın şartlarından ikincisidir.² Namaz, şükürün çeşitlerini içinde toplar. Yine namaz insanın kalbinde bulunan ve dilediği zaman onu aydınlatacak bir nurdur. Müslümanı namaz, mânevî kirlere temizler.³

Kur'an-ı Kerimin pek çok yerinde mü'minlere namaz kılmaları emredilmiştir. Bilhassa bunların ikisi çok önemlidir:

a) «Ey Muhammed! Kitab'tan sana vahyolunanı oku; namaz kıl; şüphesiz ki namaz hayasızlıktan ve kötülükten alıkor. Allah'ı anmak ne büyük şeydir! Allah yaptıklarınızı bilir».⁴

b) «Namazı kılın, zekâtı verin. Kendiniz için önden gönderdiğiniz

(1) Tirmizî, Sahih, iman 8 Kahire 1357/1938; Ahmed b. Hanbel, Müsned V, 231, 237 Beyrut 1389/1969

(2) Buharî, Sahih, iman, 1, 2 ve Tefsiru Sûreti Âli İmran 30 İstanbul 1315; Müslim, Sahih, iman 19, 22 Mısır 1374-75/1955-56; Tirmizî, iman 3; Nesâî, Sünen, iman 13 Mısır 1348/1930

(3) Buharî, mevâkît 6; Müslim, mesacid 383, 384; Tirmizî, edeb 80; Nesâî, salât 7; İbn Mâce, Sünen, ikâmet 139 Mısır 1372/1952; Dârimî, Sünen, salât : Beyrut Trhsz.; Mâlik b. Enes, Muvatta', sefer 91 Kahire 1370/1951; Ahmed b. Hanbel, Müsned I, 72, 177 II, 379, 427, 441

(4) Ankebût (29) 45

TEMEL KAYNAKLARA GÖRE NAMAZDA İMAMLIĞIN ŞARTLARI

her iyiliği Allah katında bulacaksınız. Allah yaptıklarınızı şüphesiz görür». ⁵

Namaz kişiyi mânen yüceltir. Onu iyiliğe, güzel düşüncelere, alçak gönüllü ve düzenli olmaya sevkeder. Üstelik temizlik alışkanlığı da kazandırır, sağlığını korur, hareketsizlik ve ataletten kurtarır.

Namaz, her türlü faydanın üstünde sırf yaratanın emri olduğu için kılınır. Allah'a böyle bir bağlılık son derece makbuldür.

Namazı imamın kıldırmasının ve cemaatle kılınmasının sevabı çoktur. ⁶ Ayrıca cemaat ne kadar kalabalık olursa namazın fazileti de o nisbette artar. ⁷

İmam kelimesi Kur'an-ı Kerimde yedi defa müfred, beş defa da cemi olarak geçer. Buralarda numûne, işaret ve rehber mânalarına gelir. ⁸ İlmî ıstılah olarak üç çeşit mânası vardır:

a) Cemaate namaz kıldırın. Her muhterem müslüman, namazın âdab ve erkânını kâfi derecede bilirse imamlık vazifesini ifâ edebilir.

b) Yalnız Sünnîler imam tâbirini, İslâmın en ileri gelen âlimleri meselâ sünnî mezhepleri kuran müctehidler için kullanırlar.

c) Şiîlere göre imamet, Hz. Ali'nin ahfadından birinin islâm âleminin en yüksek hakimi olmasıdır. ⁹

Bu makalede yalnız birinci madde ele alınacaktır.

Namazda imamlığın şartları sağlam erkekler için altıdır:

1— İslâm, 2— Bülûğ, 3— Akıl, 4— Erkeklik, 5— Kıraat ve 6— Özürlerden selâmet. ¹⁰

Şimdi bunları biraz açıklayalım:

1— İSLÂM: Müşrik bir imama uyarak namaz kılan bir kimse namazını yeniden kılar. Durumu namazdan sonra öğrenmiş olsa bile hüküm değişmez. Rey fıkıhçıları ile Şâfiî de bu görüştedirler. Ebû Sevr ile Mü-

(5) Bakara (2) 110

(6) Buhari, ezan 30, 31; Tirmizi, mevakit 47

(7) Şâfiî, el-Ümm I, 154 Beyrut 1393/1973

(8) «emne» maddesi: İbn Manzûr, Lisanü'l-arab Beyrut 1374/1955; Zebîdî, Tâcü'l-Arûs Mısır 1306; Firûzâbâdî, el-Kâmûsu'l-Muhît Mısır 1371/1952

(9) W. Ivanov, İslâm Ansiklopedisi «İmam» maddesi, V/II, 980-983 İstanbul 1950

(10) İbn Âbidîn, Reddül-Muhtar alâ'd-Dürri'l-Muhtar I, 386 Bulak 1299

zenî şöyle demişlerdir: İmamın kâfir olduğunu bilmeden ona uyanın, namazını tekrar kılması gerekmez.¹¹

Bir kimse müslüman olup olmadığından şüphelendiği imama uyarak namaz kılsa onun küfrü sabit olmadıkça namazı sahihtir. Kâfir olduğu anlaşılınca namazını tekrar kılar.¹²

Bâzan müslüman olan bâzan da irtidad eden bir kimsenin hangi dinde karar kılacağı beklenir. Ondan sonra kendisine imam olarak uyulur veya uyulmaz.¹³

Tanınmayan bir adama uyularak kılınan namazdan sonra imam müslüman olmadığını söylerse namazı yeniden kılmak gerekir.¹⁴

Gayr-i müslimin imam olması, ittifakla sahih değildir.¹⁵

2— AKIL: Delinin ardında namaz kılmak caiz olmaz. Çünkü zaten ona namaz farz değildir. Bâzan aklını kaybediyor bâzan da iyileşiyorsa ve iyi durumdayken namaz kıldırılmışsa namaz sahihtir. Fakat bu vaziyette de onun imam edilmesi mekruhtur. Çünkü cinnet zamanında ihtilâm olmuş olabilir de sonra bunu hatırlayamaz veya imamlığı sırasında nöbeti tutabilir.¹⁶

3— BÜLÛĞ: İmamlık yapacak kimsenin bâliğ olması şarttır. Çünkü teklif, âkil ve bâliğdir.¹⁷ Şâfiî şöyle der: «Aklı eren fakat henüz bâliğ olmamış bir çocuk, adamlara imam olur ve namaz kıldırırsa bu tamamdır. Fakat tercih edilen görüş, bülûğa ermiş bir kimsenin imam olmasıdır».¹⁸ Teravih namazını kıldırmada Horasan âlimleri henüz bâliğ olmamış sabinin imam olmasını caiz görmüşler, Irak âlimleri ise caiz görmemişlerdir.¹⁹

Bülûğ konusundaki görüşler şöyle özetlenebilir: Bâliğ bir muktedinin farz namazlarda henüz bülûğa ermemiş çocuğa uyması sahih değildir.

(11) İbn Kudâme, el-Muğni II, 146 Mısır 1390/1970

(12) İbn Kudâme, el-Muğni II, 147

(13) İbn Kudâme, el-Muğni II, 147

(14) Şâfiî, age. I, 164

(15) Abdurrahman el-Ceziri, Kitabü'l-Fıkh alâ l-Mezâhibi'l-Erbaa I, 409 Kahire 1392

(16) İbn Kudâme, age. II, 141-142; İbnü'l-Hümâm, Şerhu Fethi'l-Kadir I, 256-257 Bulak 1315; el-Ceziri, age. I, 140

(17) İbnü'l-Hümâm, age. I, 253, 256, 257

(18) el-Ümm I, 166

(19) Serahsi, Mabsût II, 159 Beyrut (1331 baskısından ofset)

TEMEL KAYNAKLARA GÖRE NAMAZDA İMAMLİĞİN ŞARTLARI

dir. İbn Mes'ud, İbn Abbas, Atâ, Mücahid, Şa'bî, Mâlik, Sevri, Evzâî ve Ebû Hanife bu görüştedirler. Hasen, Şâfiî, İshak ve İbnü'l-Münzir ise buna cevaz vermişlerdir.²⁰ Mümeyyiz sabînin, tıpkı kendisi gibi mümeyyiz sabîye imam olması ittifakla caizdir.²¹

4— ERKEKLİK: Farz olsun nafile olsun namaz kılarken kadının erkeklere imam olması sahih değildir. Fakihlerin çoğunun görüşü budur.²² Çünkü Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: «Bir kadın bir erkeğe asla imam olmasın».²³ Hünsay-ı müşkil (erkek mi kadın mı olduğu anlaşılmamış hadım) in erkeklere de kadınlara da imam olması caiz değildir.²⁴ Ancak hünsay-ı müşkil, kendisi gibi olanlara imamlık edebilir. Bu görüş; hanefî, hanbelî ve şâfiîlerindir. Mâlikiler şöyle derler: Kadın ve hünsay-ı müşkilin farz olsun nafile olsun erkekler ve kadınlara imam olması sahih değildir. Cemaat kimlerden meydana gelirse gelsin imamın mutlaka erkek olması şarttır.²⁵ Bir kimse hünsa olduğundan şüphelendiği bir imama uyup namaz kılarca, onun hünsa olduğu meydana çıkmadıkça namazı sahihtir. Meydana çıkarsa namazını tekrar kılar.²⁶ Hadımın maşlı imam tâyin edilmesi mekruhtur.²⁷ Kadın; erkek, kadın ve çocuklardan meydana gelen bir cemaate imam olursa kadınların namazı tamam olur. Erkeklerin ve çocuklarınki ise tamam olmaz. Kadın hükmünde olan hünsay-ı müşkil de asla erkeğe imam olamaz.²⁸ Hanefilere göre kadının kadınlara imam olması mekruhtur. Bir erkeğin evde başka bir erkeğin bulunmadığı yabancı kadınlara imam olması da mekruhtur.²⁹ Kadın imam olacak olursa öne geçmez. Orta yerde ve aralarında durur.³⁰ Mâlik, kadının hiçbir kimseye imam olamayacağı kanaatinde dir.³¹

(20) İbn Kudâme, age. II, 168

(21) el-Ceziri, age. I, 409

(22) İbn Kudâme, age. II, 146; Molla Hüsrev, Dürer I, 88 İstanbul 1319

(23) İbn Mâce, ikâmet 78

(24) İbn Kudâme, age. II, 147

(25) el-Ceziri, age. I, 409

(26) İbn Kudâme, age. II, 147

(27) Mâlik b. Enes, el-Müdevvenetü'l-Kübrâ I, 85 Beyrut Trhsz. Dâru Sâdir (Mısır baskısından ofset).

(28) Şâfiî, age. I, 164

(29) Molla Hüsrev, age. I, 86; el-Ceziri, age. I, 430

(30) Şâfiî, age. I, 164; İbn Kudâme, age. II, 148, 149; Molla Hüsrev, age. I, 86

(31) İbn Kudâme, age. II, 148, 149

5— KIRAAT: Kur'an okumasını bilen -ezbere de olabilir- ümmî imama uymaz.³² Hanefilere göre muktedi okumaz. Şâfiî'ye göre ise muktedi, cehrî olmayan namazlarda Fâtiha'yı okur. Cehrî namazlarda ise muktedinin iki türlü hareket edebileceğine dâir Şâfiî'den rivayet vardır. Şâfiî şöyle der: Kiraat, namazın bir rükünüdür. Bu rükün tıpkı diğer rükünler gibi iktida ile sakıt olmaz. Hanefiler şöyle derler: Allah taâlâ şöyle buyurur: Kur'an okunduğu zaman ona kulak verin, dinleyin ki merhamet göresiniz».³³ Ubey b. Ka'b şöyle der: Bu âyet nazil olduğu zaman imamın arkasındaki muktediler kiraati terkettiler. İmamları da Hz. Peygamber'di. Zahiren anlaşılın, bunu, onun emriyle yapmış olmalarıdır. İmamın kiraati, muktedinin kiraati demektir.³⁴ Ümmî olan, ümmî olana ve kâriye imam olursa kâri namazı tekrar kılar. Ümmîden maksat, Fâtiha'yı veya Fâtiha'nın bir kısmını okuyamayan veya bir harfini değiştirip bozan kimsedir. Fâtiha'dan başka yerleri iyi okusa da durum değişmez. Fâtiha'yı güzel okuyanın, güzel okuyamayan imama uyması caiz olmaz. Aynı derecede okuyana uyması sahîh olur.³⁵

Fâtiha'dan bir harfi gücü yetmediği için terkeden veya değiştiren pelteğe, kâriin uyması sahîh olmaz. Meselâ RA harfini ĞAYN okuyan, idğam yapılmayacak yerde idğam yapan, İYYÂKE'deki KÂF'ı meksur okuyup lahn yapan veya EN'AMTE'deki TÂ'yı zammeli okuyup bu hatalarını düzeltmeyen kimse, ümmî gibidir. Böyle birinin kârie imam olması sahîh olmaz. Ancak kendisi gibi olana imam olabilir.³⁶

DÂT ve QÂF gibi bazı harfleri doğru telâffuz edemeyenin imamlığı mekruh olmakla beraber sahihtir.³⁷

İmamın namaz kıldırırken kiraatini; cemaat içindeki en zayıf kimsenin durumuna göre geçmesi gerekir.³⁸ Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: «Kim bir topluluğa imam olursa namazı bunların içinde bulunan en zayıf kişiye göre ayarlasın. Çünkü aralarında yaşlı, hasta ve ihtiyaç sahibi olanlar vardır».³⁹

(32) Molla Hüsrev, age. I, 88

(33) Ârâf (7) 204

(34) Kâsânî, Bedâi' I, 110, 111 Kahire 1328

(35) İbn Kudâme, age. II, 164

(36) İbn Kudâme, age. II, 145; el-Cezîri, age. I, 410

(37) İbn Kudâme, age. II, 146

(38) Serahsî, age. I, 162

(39) Buhârî, ezan 63; Müslim, salât 182, 183, 186; Tirmizî, salât 61; İbn Mâce, ikâmet 48; Ahmed b. Hanbel, Müsned II, 256, 393, 503, 537 IV, 22, 119, 216

6— ÖZÜRLERDEN SELÂMET: Hanefîler körün, veled-i zinanın, tüysüzün imamlık etmesini tenzihen mekruh görürler. Yine yerinde harcamada bulunmayan sefihin, felçlinin, cüzzamlının, husyeleri burulmuşun, ayağının bir kısmı üzerinde durabilen topalın, eli kesik olanın imamlık yapması da mekruhtur.⁴⁰

İmam Mâlik, kör bir şahsın imam olmasını mahzurlu görmez.⁴¹

Şâfiî de körün imam olmasını caiz saymakla beraber, görenlere namaz kıldırmasını tercih etmez.⁴²

Dilsizin imamlık etmesi sahih değildir. Çünkü namazın rükünlerinden olan kıraati ifâ edemez. Rükû ve secde etmeye güç yetiremeyenin durumu da böyledir.⁴³

İmâ ile namaz kıldıran imam, kendisi gibi imâ ile kılana imam olabilir. Rükû ve secdeye gücü yeten, böyle bir imama uyamaz.⁴⁴

İmamın ayakta durmaya gücü yetmezse yerine bir başkasını geçirir; kendisi geriye çekilir.⁴⁵

Rükûa varır gibi kambur olan imam ancak kendisi gibi kamburlara imamlık edebilir. Şâfiîler, böylesinin başkalarına da imamlık etmesinin sahih olacağını söylemişlerdir.⁴⁶

İdrarı tutamama, devamlı ishal ve yellenme, burun kanaması vs. rarratsızlığı olanın, sağlam kimselere imam olması sahih olmaz. Hastalığı aynı olan müktekiye imam olabilir. Hastalıklar farklı olursa farklı görüşler vardır.⁴⁷

İmam Mâlik, veled-i zinanın vazifeli imam tâyin edilmesini mekruh görür. Habeliler mekruh saymazlar. Şâfiî de imam tâyin edilmesini uygun bulmaz.⁴⁸

Köle; mahalle, cuma, bayram mescidlerinde imam olamaz. Sadece

(40) el-Cezîri, age. I, 430

(41) el-Müdevvenetü'l-Kübrâ I, 85

(42) el-Ümm I, 165

(43) İbn Kudâme, age. I, 143

(44) İbnü'l-Hümâm, age. I, 263

(45) Mâlik b. Enes, el-Müdevvene I, 81

(46) el-Cezîri, age. I, 425

(47) el-Cezîri, age. I, 410

(48) el-Cezîri, age. I, 412

(49) Şâfiî, age. I, 166; Kudâme, age. II, 169; Molla Hüsrev, age. I, 85

TEMEL KAYNAKLARA GÖRE NAMAZDA İMAMLIĞIN ŞARTLARI

kıraati çok iyi ise seferde imam olmasında bir mahzur yoktur. Bir de Ramazan ayında nafile namazları kıldırırken imam olabilir.⁵⁰

Şâfiî, kölenin imamlık yapmasını câiz görür. Fakat hürlere imam olmasını tercih etmez.⁵¹

Sarhoş, imamlık yapamaz. Yapmışsa namazı yeniden kılmak gerekir.⁵²

Hareketleri beğenilmeyen ve övülmeyen idarecinin veya idareci olmayan birinin ardında namaz kılınır ve bu caizdir. Çünkü sahabiler böylesinin ardında namaz kılmışlar ve namazlarını tekrar etmemişlerdir.⁵³

Bid'atçiliğini açıklayan bir imâma uyarak namaz kılan kimse bu namazını yeniden kılar.⁵⁴

Hanefî ve şâfiülere göre fâsıkın imamlık etmesi mekruhtur. Böylesi ancak kendisi gibi olanlara imamlık yapabilir. Hanbeliler, fâsıkın kendisi gibi olanlara da imamlık yapmasını sahih bulmazlar. Ancak zaruret varsa cuma ve bayramlarda böylesi imamlık edebilir. Mâlikîlere göre kendisi gibi olanlara bile fâsıkın imamlık etmesi mekruhtur.⁵⁵

Makalemizi Şâfiî'nin, imamlık gibi çok değerli ve şerefli bir görevi yerine getirenlere yaptığı şu tavsiyesiyle bitirelim: «Bir kimse imam olunca Allah'tan korkmalı ve üzerindeki vazifeyi ifâ etmelidir. Buna riayet ederse durumunun başkalarınınkinden daha iyi olacağını umarım».⁵⁶

(50) Mâlik b. Enes, el-Müdevvene I, 84, 85

(51) el-Ümm I, 166

(52) Mâlik b. Enes, el-Müdevvene I, 84; İbn Kudâme, age. II, 138, 139

(53) Şâfiî, age. I, 158

(54) İbn Kudâme, age. II, 138, 139

(55) el-Cezirî, age. I, 429

(56) Şâfiî, age. I, 159